

Rozdeľovanie na „my a oni“ považuje v demokracii za absurdné a riskantné

PEDAGOGIČKA: POLITICI PREKRAČUJÚ HRANICE TOHO, ČO JE MOŽNÉ AKCEPTOVAŤ

Od skončenia druhej svetovej vojny uplynulo 80 rokov, rovnako ako od popravy dvanástich Košičanov, ktorí boli počas vlády Strany šípových krížov obesení na stromoch na košickej Hlavnej ulici. Pedagogička Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach ALŽBETA ŠNIEŽKO so študentmi zorganizovala interaktívnu výstavu Memento hominis! Pamätaj na ľudskosť. V areáli fakulty na Moyzesovej ulici okolo 12 stromov na biele plátno napísali dôležité odkazy. Návštevníci môžu vložiť svoj odkaz aj do časovej kapsuly, ktorá bude otvorená o 20 rokov, pri príležitosti 100. výročia skončenia druhej svetovej vojny.

Text výstavy ste zredukovali na 12 viet, pretože bolo 12 obetí nylasiovcov obesených na Hlavnej v Košiciach na konci druhej svetovej vojny?

Aj preto, lebo z mojich skúseností s výstavami už vieme, že veľa textu a veľa vizuálneho materiálu sťažuje dosiahnutie nášho cieľa, čím je vždy odovzdať dôležité posolstvo z našej minulosti pre našu prítomnosť. Preto sme sa tentoraz skôr sústredili na esenciu, ktorú potrebujeme z toho historického kontextu vylúhovať.

Zároveň tým komunikujeme, prečo je to potrebné pripomínať si aj dnes. Keď dnes sledujeme najvyšších politických predstaviteľov tejto krajiny, z pohľadu mňa ako dejepisárky a didaktičky dejepisu ďaleko prekračujú hranice toho, čo je možné akceptovať v demokratickej spoločnosti. Obdobie druhej svetovej vojny je aj dnes vysoko aktuálne. Komunikácia najvyšších politických predstaviteľov smerom k verejnosti čoraz častejšie obsahuje aj vyjadrenia, ktoré by už v demokracii nemali byť akceptovateľné.

Napríklad aké?

Otvorená verejná podpora ľudí a politických strán, ktoré inklinujú k extrémizmu. Ktoré otvorene prejavujú svoje rasistické názory alebo používajú nacistické gestá. Považujem za neprijateľné, aby sa vysokopostavení politickí predstavitelia tejto krajiny stretávali a v online priestore verejne diskutovali s trestne stíhaným extrémistom s antisemitickými a rasistickými názormi, a taktiež je podľa mňa ďaleko za čiarou, ak sa takíto ľudia stávajú súčasťou publika v diskusných reláciách vo veľmi sledovanom slovenskom médiu.

To sa v demokratickej krajine vo verejnom priestore nesmie

vyskytovať, pretože sa tým legitimizuje ideológia, ktorá vo svojej absolútnej podstate popiera fakt, že ľudské práva sú tu pre každého. A my s takouto ideológiou už predsa máme historickú skúsenosť.

Zodpovednosť nás historikov a dejepisárov je túto historickú skúsenosť odovzdávať a tým pomáhať nasledujúcim generáciám orientovať sa v našej prítomnosti, inak by bol celý dejepis aj všetko historické poznanie zbytočné. Demokracia tu nie je preto, že sme si ju raz vybudovali a bude tu samozrejme navždy. Je tu práve preto, že si denno-denne jej hodnoty pripomínáme a chránime ich.

Súhlasia s vami všetci vaši študenti, budúci učitelia dejepisu, alebo o niektorých historických obdobiach vediete polemiky?

Diskutujeme o všetkom, ale tiež si musíme stanoviť nejaký pevný bod vo vesmíre. Lebo na históriu sa často pozerá ako na vedu, na ktorú môže každý nazerať ako chce. „Ja mám na tieto udalosti iný názor,“ povie často niekto vo verejnom priestore o nejakej historickej udalosti. Ja stále študentom opakujem, že história je veda, rovnako ako medicína. Ak je raz dokázané, že krv do celého tela pumpuje srdce, niekto si síce môže myslieť, že to robí mozog, ale takému človeku by ste sa asi operovať nedali.

Podobne je to aj v histórii. My máme dáta a historické fakty o tom, ako sa čo stalo. Relativizácia toho, že každý môže mať na historické udalosti iný názor, nie je v historickej vede celkom prípustná. Musíme vedieť odborne pracovať s minulosťou a metodológia v historickej vede je daná. Áno, môžeme na historické udalosti nazerať z rôznych perspektív podľa toho, kto o nich vypovedá, ale to nič nemení na tom, aké sú historické fakty. Keď urobil štát zo svojich vlastných občanov obeť a dal ich popraviť, to je historický fakt, o ktorom nemôže byť polemika.

Stromy, ktoré boli na Hlavnej ulici v Košiciach svedkami tragédie, boli zofaté s presvedčením, že sa zabudne aj na vykonané hrôzy. Nestalo sa tak. Čím sa vlastne previnili voči štátu tieto dvanásti obesení?

Ničím. Boli označení za vlastizradcov, odporcov režimu, prípadne to bol Žid alebo Róm. Často sa aj dnes v spoločnosti rozdeľujeme na „my“ a „oni“ a vyčleňujeme z majority, ktorá má právo na všetko, rôzne skupiny ľudí. Je však potrebné si uvedomiť, že ak dnes podporujeme politické strany, ktoré sľubujú, ako zatočia so všetkými, ktorí nám „vadia“, ich víťazstvo vo voľbách môže vytvoriť prostredie, v ktorom nikto nie je v bezpečí. Dokonca ani ich voliči a pa-

Alžbeta Šniežko vzdeláva budúcich učiteľov dejepisu.

FOTO: ELENA DANKOVÁ

radoxne ani tí, ktorí takéto prostredie vytvorili.

Ako sa to môže obrátiť proti nemu?

Tak, ako sme to v histórii už veľakrát videli. Nepoznáam príbeh autoritárskeho režimu, ktorý by sa končil šťastne. Ten, kto zavádza takýto režim, je človek, ktorý žije v strachu aj o seba. Človek, ktorý potláča základné ľudské práva a slobody je sám človek, ktorý nikdy nežije v bezpečí.

Hocikedy sa v situácii „tých druhých“ môžeme ocitnúť aj my, ktorí si myslíme, že sme teraz zvíťazili proti „nim.“ Rozdeľovanie na „my a oni“ je v demokracii absurdné, pretože všetci sme nejakým spôsobom rozdielni. „My“ sme zároveň aj „tí druhí“ pre inú skupinu ľudí. Rozdiely tu boli vždy a sú prirodzené.

Pripomíname si udalosti, keď boli za rozdiely ľudí obesení. Teraz sú rôzne nepohodlné skupiny trestané skôr ekonomicky a sociálnym vylúčením...

Aj obeseniu predchádzala istá genéza toho, ako sa to postupne stalo. Rozdeľovanie na „my a oni“ je začiatok, o ktorom z histórie vieme, ako sa skončí. To, že my tu dnes nemáme mŕtve obeť, ešte neznamená, že sa to v krátkom čase nemôže vyhrotiť. Pretože ani v 30. rokoch 20. storočia ešte nikto netušil, aké budú následne 40. roky.

Mať dejepis je úžasné. My nič nemusíme zažívať odznova, stačí si otvoriť historické dokumenty a vidíme, čo sa stalo a čo za tým nasledovalo. Vidíme, čo ho sa ľudia báli. Stačí, že príčiny strachu v minulosti odhalíme a dokážeme ich rozoznať aj v

prítomnosti. Toto napríklad učí kvalitný školský dejepis.

Dnes sa však dôraz kladie skôr na logické, matematické vzdelanie a v popredí sú IT odbory, ktoré rýchlo napredujú.

Lenže v našej spoločnosti momentálne rezonujú problémy, na ktoré nedáva odpovede matematika, jedine spoločenské vedy ako sú história alebo občianska náuka. Paradoxne majú tieto predmety žiaci na základných školách len raz týždenne. Ako máme naučiť ďalšiu generáciu, čo je propaganda a populizmus, keď na to neurobíme priestor v školách? S tým sa bude musieť naša spoločnosť vo veľmi skorej dobe vysporiadať.

Aký je spoločný strach, ktorý mali ľudia vtedy pred 80 rokmi a majú ho aj dnes?

Už od praveku sa rodičia stále báli o svoje deti. Strach z budúcnosti našich potomkov sa nemení naprieč historickými obdobiami. Každý chce žiť spokojný život v spoločnosti, kde sa môže slobodne vyjadriť, pracovať a vzdelávať sa. Ak je to postupne politicky okliešťované, vieme z dejín, ako sa to skončí.

Je dôležité učiť deti identifikovať takéto nebezpečné tendencie v rétorike našich politikov alebo tiež v politickom programe politických strán. Potom sa budú vedieť správne rozhodnúť pri volebnej urne. Pričom správne znamená pre tú stranu, ktorú chce dejepisár. Ale správne v zmysle, že aj keby tu „nič iné nefungovalo,“ sloboda a ľudské práva pre každého sú nadovšetko.

Ako sa dá nebezpečné smerovanie spoločnosti zastaviť?

Kvalitným vzdelávaním v spoločenských a humanitných vedách. Situácia, ktorá momentálne v spoločnosti rezonuje, je dôsledkom hlbokého podcenenia humanitného a spoločenského vzdelávania už od základnej školy. Načo je nám kopa dobrých inžinierov a výnimočných lekárov, ak svoju prácu nebudú môcť vykonávať slobodne?

Dejepisári síce nezachraňujú každý deň ľudské životy, ale prispievajú k tomu, aby všetci ostatní, aj tí, ktorí sú teraz v kurze, mohli vykonávať svoju prácu slobodne. Špičkoví lekári boli aj v čase, keď museli pracovať pre doktora Mengeleho. A je veľký rozdiel, či lekár robí svoju prácu slobodne alebo otrokársky.

Ochrana základných ľudských práv a slobôd je nadovšetko. A mladú generáciu v tomto duchu vzdelávajú predovšetkým humanitné a spoločenské vedy. To je konkrétny nástroj, ako sa do budúcnosti postarať o to, aby v tejto krajine platili ľudské práva pre každého. Čo je, samozrejme, dlhodobá a systematická práca, ktorej výsledky nie je vidieť za jeden deň.

Považujete aj protesty za jeden z nástrojov obrany slobodnej spoločnosti?

Samozrejme, je to veľký výdobytok demokracie. Argument, že stačí len vyhrať demokratické voľby, podľa mňa neobstoí. To, že niekto vyhrá voľby, predsa neznamená, že si tu ďalšie štyri roky môže robiť, čo chce. Protesty slúžia aj na to, aby sme ukázali, že si tu víťaz volieb nemôže robiť len tak, čo chce. Aktivizácia občianskej spoločnosti je veľmi dôležitým prvkom ochrany demokratického zriadenia v každej krajine.

Veríte, že protesty napomôžu reálnej zmene?

Áno, som o tom presvedčená. V našich dejinách sme to už predsa niekoľkokrát zažili.

ELENA DANKOVÁ

FOTO: ELENA DANKOVÁ